Veli-Pekka Viljanen

Valtioneuvoston asetus valmiuslain 95 §:n 2 momentissa säädetyn toimivaltuuden käyttöönotosta ja 96-103 §:n soveltamisesta

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 27.3.2020

Käsiteltävänä oleva valtioneuvoston asetus on valmiuslain 6 §:ssä tarkoitettu ns. käyttöönottoasetus. Valmiuslain 6 §:n 3 momentin mukaan käyttöönottoasetus on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan ja onko se voimassa säädetyn vai sitä lyhyemmän ajan. Valmiuslain 6 §:n 4 momentin mukaan eduskunnan tehtyä 3 momentissa tarkoitetun päätöksen, käyttöönottoasetuksessa mainittuja säännöksiä voidaan alkaa soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

Asetuksen 1 §:n mukaan asetuksessa säädetään valmiuslain 3 §:n 5 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa käyttöön otettavasta työvelvollisuutta koskevasta toimivaltuudesta. Perustuslakivaliokunta on pitänyt asianmukaisena, että poikkeusolot, joiden perusteella valtuudet otettaisiin käyttöön, mainittaisiin ”esimerkiksi asetuksen johtolauseesta” (PeVM 2/2020 vp, s. 4). Tältä osin asetuksen kytkeminen suoraan 1 §:ssä valmiuslain 3 §:n 5 kohdassa tarkoitettuihin poikkeusoloihin täyttää asiallisesti perustuslakivaliokunnan asettaman edellytyksen siitä, että asetuksesta tulisi ilmetä, mihin valmiuslain poikkeusolokohtaan käyttöön otettavat valtuudet perustuisivat.

Asetuksen 2 §:n mukaan valmiuslain 95 §:n 2 momentissa tarkoitettua terveydenhuollon henkilökunnan velvollisuutta tehdä työtä voidaan soveltaa koko valtakunnan alueella. Jos työvelvollisuutta sovelletaan, sovelletaan myös valmiuslain 96 – 103 §:ssä säädettyä. Asetus olisi 3 §:n mukaan voimassa 13.4.2020 asti.

Valmiuslain 95 §:n 2 momentin mukaan valmiuslain 3 §:n 5 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain mukaan kotikunta Suomessa, joka toimii terveydenhuollon alalla, on saanut koulutusta tällä alalla ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, velvollinen tekemään valmiuslain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä

terveydenhuollossa. Määräys tällaiseen työhön voidaan antaa korkeintaan kahdeksi viikoksi kerrallaan. Määräys voidaan uusia kerran.

Valtioneuvoston asetukseen valmiuslain 86, 88, 93-95 ja 109 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käyttöönotosta (125/2020), jonka valtioneuvosto antoi 17.3.2020, sisältyi jo säännös, jonka mukaan valmiuslain 95 §:n 2 momentissa tarkoitettuja terveydenhuollon työvelvoitteita voidaan soveltaa koko valtakunnan alueella. Kyseistä asetusta koskevassa 18.3.2020 antamassaan mietinnössään PeVM 2/2020 vp perustuslakivaliokunta kuitenkin katsoi, että asetuksen tätä tarkoittava 5 § oli kumottava. Valtioneuvosto kumosi kyseisen pykälän 19.3.2020 antamallaan valtioneuvoston asetuksella (130/2020).

Perustuslakivaliokunnan kannanotto perustui siihen, ettei käyttöönottoasetuksessa ollut viittausta valmiuslain 14 luvun muuhun, työvelvollisen asemaa ja oikeuksia koskevaan sääntelyyn eikä näiden seikkojen järjestämisestä ollut muutoinkaan lainsäädännöllisesti huolehdittu. Valiokunnan kannanoton taustalla oli se seikka, että valmiuslain 6 §:n mukaan valmiuslain II osan kunkin säännöksen soveltamisen aloittamisesta on säädettävä valtioneuvoston asetuksella. Perustuslakivaliokunta piti välttämättömänä, että työvelvollisen asemaa ja oikeuksia suojataan valmiuslain 14 luvussa säädetyllä tavalla tai muilla vähintään vastaavan tasoisilla säännöksillä. Kun 14 luvun toimivaltuuksia ei nimenomaisesti ole otettu käyttöön eikä muusta sovellettavasta lainsäädännöstä ole esitetty selvitystä, perustuslakivaliokunnan mielestä käyttöönottoasetuksen 5 § oli kumottava. Työvelvollisuuden käyttöön ottamisesta voidaan perustuslakivaliokunnan mukaan kuitenkin säätää, jos samalla säädetään sovellettavaksi 14 luvun muu, työvelvollisen asemaa ja oikeuksia koskeva sääntely tai muuten lainsäädännöllisesti huolehditaan näiden seikkojen järjestämisestä (PeVM 2/2020 vp, s. 5).

Nyt käyttöönottoasetuksen 2 §:ään sisältyy nimenomainen säännös, jonka mukaan jos työvelvollisuutta sovelletaan, sovelletaan myös valmiuslain 96 – 103 §:n sääntelyä. Sovellettaviksi tulevat säännökset koskevat työvelvollisen ilmoittautumisvelvollisuutta (96 §), työmääräystä (97 §), työmääräyksen antamisen rajoituksia (98 §), työmääräystä annettaessa huomioon otettavia seikkoja (99 §), työvelvollisuussuhdetta (100 §), työvelvollisuussuhteen ehtoja (101 §), työnantajan tietojenantovelvollisuutta (102 §) ja työvelvollisuusrekisteriä (103 §). Kyseinen asetuksen säännös täyttää perustuslakivaliokunnan mietinnössä PeVM 2/2020 vp asetetut vaatimukset työvelvollisuudesta säätämiselle.

Perustuslakivaliokunnan mietintöön 2/2020 vp viitaten katson, että oikeudellisia esteitä käsiteltävänä olevan valmiuslain käyttöönottoasetuksen jättämiselle voimaan ei enää ole olemassa.